

بررسی وضعیت عوامل خطر سوء مصرف مواد اعتیاد آور در بین دانش آموزان دبیرستان های دوره دوم شهر شاهرود در سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۳

مجید پرنیان فر^۱، یدالله محرابی^۲، نسترن کشاورز محمدی^{۳*}، شهرام محمدخانی^۴

چکیده

زمینه و هدف: شیوع بالای اعتیاد به مصرف مواد اعتیاد آور در جامعه و مشکلات بهداشتی - اجتماعی مرتبط با آن، در حال حاضر یک چالش قابل توجه و مهم سیستم های مراقبت های بهداشتی و جوامع بزرگ محسوب می شود. این پژوهش با هدف بررسی وضعیت عوامل خطر سوء مصرف مواد اعتیاد آور در بین دانش آموزان دبیرستانی دوره دوم در شهر شاهرود انجام گرفت.

روش بررسی: مطالعه حاضر به روش توصیفی - مقطعی بر روی ۴۶۰ دانش آموز دبیرستانی دوره دوم در شهر شاهرود (سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۳) انجام شد. مدارس به طور تصادفی و نمونه ها نیز به صورت تصادفی منظم از هر مدرسه انتخاب شدند. برای جمع آوری اطلاعات، از پرسشنامه های روا و پایای عوامل خطر ساز و حفاظت کننده مصرف مواد در نوجوانان، همچنین پرسشنامه شیوع شناسی رفتارهای پرخطر که در سطح کشور استاندارد سازی شده بود، استفاده گردید. داده ها با استفاده از آزمون کای دو تجزیه و تحلیل شدند.

یافته ها: در این مطالعه از ۱۲ عامل مورد بررسی، دانش آموزان از نظر ۲ عامل، در گروه پرخطر؛ ۵ عامل، در گروه با خطر متوسط و از نظر بقیه عوامل، در گروه دارای خطر کم قرار گرفتند. بین عوامل خطر حساسیت به اضطراب، فقدان نظارت والدین، بی نظمی اجتماعی درک شده، تکانشگری و کمبود مهارت های اجتماعی با جنسیت، ارتباط معنی داری وجود داشت.

نتیجه گیری: طبق نتایج این مطالعه، برنامه های آموزشی برای پیشگیری از اعتیاد در نوجوانان می بایست با توجه به وضعیت عوامل خطر در هر بخشی از جامعه و نیز تفاوت جنسیتی در مورد آسیب پذیری نسبت به عوامل خطر مختلف، ارائه گردد.

کلید واژه ها: عوامل خطر؛ دانش آموزان؛ اختلالات ناشی از مواد.

اداره آموزش و پرورش، شاهرود، ایران.

^۱گروه آمار، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

^۲گروه بهداشت عمومی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

^۳گروه روانشناسی بالینی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

* نویسنده مسئول مکاتبات:

نسترن کشاورز محمدی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران؛

آدرس پست الکترونیکی:

n_keshavars@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۴/۴/۸

تاریخ پذیرش: ۹۴/۷/۷

لطفاً به این مقاله به صورت زیر استناد نمایید:

Parnianfar M, Mehrabi Y, Keshavarz Mohammadi N, Mohammadkhani Sh.
Assessment of the risk factors of drug abuse among the students of second
course of high school in Shahroud City in 2013-2014 School Year, Iran.
Qom Univ Med Sci J 2016;10(1):67-75.

مقدمه

در حال حاضر، شیوع بالای مصرف مواد روانگردان و الکل در جامعه و مشکلات بهداشتی - اجتماعی مرتبط با آن، یک چالش قابل توجه و مهم سیستم‌های مراقبت‌های بهداشتی و جوامع بزرگ محسوب می‌شود (۱). سوء مصرف مواد به استفاده مضر و خطرناک از مواد روانگردان مانند الکل و مواد مخدر و... اشاره دارد که می‌تواند سبب سندرم وابستگی گردد؛ به طوری که فرد دچار تمایل قوی به مصرف مواد، مشکل در کنترل عدم استفاده از آن، در اولویت قرار دادن استفاده از مواد مخدر نسبت به سایر فعالیت‌ها و تعهدات آن و نیاز به مصرف بیشتر می‌شود (۲). مطالعات سازمان بهداشت جهانی (WHO) نشان می‌دهد گرایش نسبت به مصرف مواد اعتیاد آور در میان افراد نوجوان در سراسر جهان افزایش و سن مصرف کاهش یافته است (۳). همچنین تحقیقات نشان می‌دهد دوره حیاتی خطر مصرف مواد اعتیاد آور، در دوره انتقال (انتقال از ابتدایی به متوسطه) است (۴). مشکلات و معضلات وابسته به سوء مصرف مواد اعتیاد آور دارای طیفی گسترده است که شامل: مشکلات اجتماعی، بهداشتی، سیاسی و اقتصادی در جامعه می‌باشد (۱). طبق اظهار نظر مسئولین کشور، بیش از ۴۶٪ جرایم در کشور، به صورت مستقیم و ۲۵٪ نیز به صورت غیرمستقیم با مواد مخدر در ارتباط هستند، لذا با توجه به جوان بودن جمعیت کشور، باید به مسئله اعتیاد توجه خاصی نمود (۵). در طول دو دهه گذشته، بسیاری از پژوهش‌ها در زمینه درک علل و عوامل مؤثر بر اعتیاد، بر تعیین‌کننده‌های ابتلا به اعتیاد تمرکز داشته است (۴). عوامل تعیین‌کننده اعتیاد در چهار گروه عوامل اجتماعی و اقتصادی، فردی و شخصیتی، ژنتیکی و زیستی و عوامل محیطی قرار می‌گیرند (۹-۶). طبق نظر کارشناسان، تعدادی از عوامل در زندگی وجود دارد که می‌تواند دلیلی برای شروع استفاده از مواد اعتیاد آور باشد که به آنها "عوامل خطر" می‌گویند، برخی از عوامل دیگر نیز وجود دارد که مانع از انجام این کار شده و آن را "عوامل محافظت‌کننده" می‌نامند. در صورتی که عوامل خطر در زندگی یک فرد، بیش از عوامل محافظت‌کننده باشد؛ این احتمال وجود دارد که فرد شروع به مصرف این مواد کند (۶). عواملی که انسانها را در معرض خطر مصرف مواد قرار می‌دهد در نقاط مختلف جهان، متفاوت است؛

همان‌گونه که ساختار و منابع موجود جهت پیشگیری از مصرف مواد در کشورهای مختلف، گوناگون می‌باشد (۷)، شناسایی عوامل خطر، سوء مصرف مواد اعتیاد آور برای نوجوانان و جوانان در مراحل مختلف زندگی، همچنین در حوزه‌های مختلف (فردی، همسالان، خانواده، مدرسه و جامعه) بسیار مهم بوده و این عوامل می‌تواند سبب افزایش شانس یک فرد برای سوء استفاده از مواد مخدر نیز گردد (۴). مطالعات نشان داده است عوامل خطر متعددی در زمینه اعتیاد نقش دارند که از آن جمله می‌توان به سابقه مصرف مواد در خانواده (۱۳-۱۰)، داشتن رفتار خطرپذیر عمومی و بروز تجربه مصرف الکل (۱۴)، جنسیت (۱۲، ۱۵)، پرخاشگری (۱۶، ۱۷)، اختلالات اجتماعی (۱۱، ۱۵)، مشکلات در مدرسه و مراقبت کم والدین (۱۵)، دوستان ناباب (۱۱، ۱۸)، عدم آگاهی آنها از دوست‌یابی، بیکاری و بروز مشکلات (۱۱)، دسترسی به مواد مخدر (۱۱، ۱۹)، اختلافات والدین (۱۱)، خانواده‌های از هم پاشیده، پایین بودن سطح تحصیلات (۱۱، ۱۳)، رهایی از مشکلات (۱۹)، کنجکاو (۲۰)، پایه تحصیلی (۱۳)، تمایل شخصی و سرگرمی (۲۰)، نفوذ اطرافیان، شرایط اقتصادی خانواده، عدم آگاهی و کم‌سوادی، ویژگی‌های جوانان و نوجوانان (۲۲) اشاره کرد.

با توجه به اینکه شناسایی عوامل خطر در بین نوجوانان می‌تواند در زمینه طراحی برنامه‌های آموزشی و برنامه‌های مرتبط با اعتیاد در نوجوانان و والدین آنها، بسیار کمک‌کننده باشد، در این پژوهش وضعیت عوامل خطر سوء مصرف مواد اعتیاد آور در بین نوجوانان دبیرستان‌های دوره دوم شاهرود مورد بررسی قرار گرفت.

روش بررسی

مطالعه حاضر به روش توصیفی - مقطعی در دبیرستان‌های دوره دوم شهر شاهرود انجام شد. از بین تمامی مدارس دبیرستان دوره دوم شهر شاهرود (۲۳ دبیرستان دوره دوم دخترانه و ۲۲ دبیرستان دوره دوم پسرانه)، ۱۰ مدرسه (۵ دبیرستان دوره دوم پسرانه و ۵ دبیرستان دوره دوم دخترانه) به صورت تصادفی انتخاب شدند. سپس با انجام هماهنگی‌های لازم با اداره کل آموزش و پرورش استان سمنان، همچنین با اداره آموزش و پرورش شاهرود و نیز مدیران هر مدرسه، به صورت تصادفی منظم از روی لیست

و رسم نمودار، توصیف شدند. داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۱۶ و آزمون کای دو (برای بررسی رابطه بین عوامل) تجزیه و تحلیل شدند.

یافته ها

در این مطالعه، دانش آموزان نسبت به عوامل خطر مختلف، آسیب پذیری متفاوتی داشتند. دانش آموزان مورد بررسی در مجموع، از نظر عوامل خطر، نگرش مثبت دانش آموزان نسبت به مصرف مواد اعتیاد آور، ناامیدی، تعارضات خانوادگی، بی نظمی اجتماعی درک شده، نگرش مثبت والدین نسبت به مصرف مواد توسط دانش آموزان؛ در گروه خطر پایین و از نظر عوامل خطر هیجان خواهی، حساسیت به اضطراب، فضای نامناسب روانی - اجتماعی، تکانشگری، کمبود مهارت های اجتماعی؛ در گروه خطر متوسط و از نظر عوامل خطر فقدان نظارت والدین و احساس تعهد پایین به مدرسه؛ در گروه پرخطر قرار گرفتند. دختران و پسران آسیب پذیری متفاوتی نسبت به برخی عوامل خطر نشان دادند و در مورد برخی از این عوامل تقریباً دارای آسیب پذیری مشابهی بودند. در این مطالعه، میانگین نمره خطر کل پسران و دختران، محاسبه و ملاک مقایسه قرار گرفت. در مجموع، اکثریت دانش آموزان دختر از نظر ۵ عامل خطر شامل: عوامل خطر نگرش مثبت دانش آموز نسبت به مصرف مواد، ناامیدی، تعارضات خانوادگی، بی نظمی اجتماعی درک شده و نگرش مثبت والدین نسبت به مصرف مواد از نظر دانش آموزان؛ در گروه های خطر پایین قرار داشتند و از نظر ۵ عامل خطر هیجان خواهی، حساسیت به اضطراب، فضای نامناسب روانی - اجتماعی مدرسه، تکانشگری، کمبود مهارت های اجتماعی؛ در گروه خطر متوسط بودند. همچنین اکثریت در مورد ۲ عامل خطر فقدان نظارت والدین و احساس تعهد به مدرسه، در گروه خطر بالا قرار داشتند. در مورد پسران نیز در زمینه ۵ عامل خطر شامل: نگرش مثبت نسبت به مصرف مواد، ناامیدی، تعارضات خانوادگی، بی نظمی اجتماعی درک شده و نگرش مثبت والدین نسبت به مصرف مواد؛ در گروه کم خطر و از نظر ۶ عامل خطر هیجان خواهی، حساسیت به اضطراب، فقدان نظارت والدین، فضای نامناسب روانی - اجتماعی مدرسه، تکانشگری و کمبود مهارت های

کلاس ها، از هر پایه، ۱۶ دانش آموز انتخاب شد و سعی گردید تا از همه رشته های تحصیلی در این پژوهش شرکت کنند و در مجموع، ۴۸ دانش آموز از هر مدرسه وارد مطالعه شدند. حجم نمونه با توجه به مطالعه مشابه (۱۴)، با در نظر گرفتن اینکه $1/18/8$ افراد حداقل یک بار در طول عمر خود یک نوع مواد مانند الکل، سیگار و سایر مواد غیرقانونی را مصرف کرده اند با سطح اطمینان 95% و خطای برآورد $0/038$ ، ۴۱۵ نفر محاسبه گردید. با در نظر گرفتن ضریب اثر طرح خوشه ای ($Design\ Effect=1/15$)، تعداد نمونه مورد نیاز، ۴۷۷ نفر تعیین شد که در نهایت، تعداد ۴۸۰ نفر مورد بررسی قرار گرفت.

ابزار مورد استفاده برای جمع آوری اطلاعات، پرسشنامه استاندارد روا و پایایی "عوامل خطر و حفاظت کننده" (۱۰) بود. این پرسشنامه دارای ۸۶ گویه، ۴ حیطه فردی، خانوادگی، مدرسه ای و اجتماعی و ۱۲ خرده مقیاس (نگرش به مصرف مواد، ناامیدی، مهارت های اجتماعی، هیجان خواهی، تکانشگری، حساسیت به اضطراب، تعارضات خانوادگی، نگرش والدین به مواد، نظارت خانواده، بی نظمی محیط اجتماعی، احساس تعهد به مدرسه و فضای روانی - اجتماعی مدرسه) می باشد. پرسشنامه در حضور محقق توسط دانش آموزان تکمیل گردید. دانش آموزان منتخب در سه کلاس قرار داده شدند و سپس برای آنها در مورد پژوهش و پرسشنامه ها توضیح لازم ارائه گردید. همچنین به آنان اطمینان داده شد پرسشنامه ها بی نام و تمامی اطلاعات محرمانه باقی خواهد ماند و شرکت در مطالعه به صورت داوطلبانه خواهد بود. هیچ کدام از کادر مدرسه، در تیم جمع آوری داده ها نبودند و دانش آموزان پرسشنامه های تکمیل شده خود را در درون جعبه ای که از قبل در هر کلاس برای جمع آوری پرسشنامه ها تهیه شده بود، قرار دادند. به هر سؤال از ۴-۱ امتیاز داده شد و براساس مجموع نمرات کسب شده توسط هر فرد در سؤالات هر مقیاس، وضعیت وی در آن مقیاس سنجیده شد (نمرات ۱-۱/۹۹ وضعیت پایین یا گروه کم خطر، نمرات ۲-۲/۹۹ وضعیت متوسط و نمرات ۳-۴ وضعیت پرخطر یا خطر بالا در نظر گرفته شد). سپس نمرات مربوط به هریک از سازه های پرسشنامه، محاسبه گردید و یک میانگین از هر سازه گرفته شد (به علت حذف برخی از سؤالات) و با استفاده از شاخص های میانه، دامنه میان چارکی، فراوانی، درصد

سن با برخی عوامل خطر مانند ناامیدی، فقدان نظارت والدین، مدرسه، افزایش سن باعث کاهش خطر شد، اما در مورد عوامل بی نظمی اجتماعی درک شده، کمبود مهارت های اجتماعی و خطر ناامیدی، بی نظمی اجتماعی درک شده و کمبود مهارت های اجتماعی با افزایش سن، خطر در دانش آموزان افزایش یافت (جدول شماره ۲).

جدول شماره ۲: ارتباط بین سن با عوامل خطر سوء مصرف مواد اعتیاد آور در دانش آموزان (در بین ۲۶۴ نفر دانش آموز دختر و پسر) دبیرستان دوره دوم شهر شاهرود سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲

pvalue	سن			متغیر
	۱۸ سال و بالاتر	۱۶ و ۱۷ سال	۱۴ و ۱۵ سال	
	(۱۹ نفر)	(۱۶۹ نفر)	(۷۶ نفر)	
	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	
۰/۴۳۱	۱۲ (۶۳/۱۵)	۱۲۵ (۷۳/۹۶)	۵۹ (۷۷/۶۴)	کم
	۳ (۱۵/۷۸)	۳۱ (۱۸/۳۴)	۱۶ (۲۱/۰۵)	متوسط
	۴ (۲۱/۰۵)	۱۳ (۷/۶۹)	۱ (۱/۳۱)	زیاد
۰/۰۳۷	۹ (۴۷/۳۶)	۱۰۴ (۶۱/۵۳)	۵۷ (۷۵)	کم
	۱۰ (۵۲/۶۳)	۴۶ (۲۷/۲۱)	۱۸ (۲۳/۶۸)	متوسط
	۰ (۰)	۱۸ (۱۰/۶۵)	۱ (۱/۳۱)	زیاد
۰/۰۵۴	۱ (۵/۲۶)	۱۱ (۶/۵۰)	۱۲ (۱۵/۷۸)	کم
	۹ (۴۷/۳۶)	۱۰۸ (۶۳/۹۰)	۴۸ (۶۳/۱۵)	متوسط
	۹ (۴۷/۳۶)	۵۰ (۲۹/۵۸)	۱۶ (۲۱/۰۵)	زیاد
۰/۴۹۳	۲ (۱۰/۵۲)	۱۴ (۸/۲۸)	۱۰ (۱۳/۱۵)	کم
	۹ (۴۷/۳۶)	۹۱ (۵۳/۸۴)	۴۶ (۶۰/۵۳)	متوسط
	۸ (۴۲/۱۰)	۶۴ (۳۷/۸۶)	۲۰ (۲۶/۳۲)	زیاد
۰/۰۶۲	۸ (۱۰/۵۲)	۹۱ (۵۳/۸۴)	۵۱ (۶۷/۱۰)	کم
	۹ (۴۷/۳۶)	۵۶ (۳۳/۱۳)	۱۹ (۲۵)	متوسط
	۲ (۱۰/۵۲)	۲۲ (۱۳/۰۱)	۶ (۷/۸۹)	زیاد
۰/۰۳۶	۲ (۱۰/۵۲)	۵ (۲/۹۵)	۳ (۳/۹۴)	پایین
	۱۲ (۶۳/۱۵)	۶۹ (۴۰/۸۲)	۲۹ (۳۸/۱۵)	متوسط
	۵ (۲۶/۳۱)	۹۵ (۵۶/۲۱)	۴۴ (۵۷/۸۹)	بالا
۰/۰۹۱	۱۱ (۵۷/۸۹)	۶۱ (۳۶/۰۹)	۲۵ (۳۲/۸۹)	کم
	۷ (۳۶/۸۴)	۷۷ (۴۵/۵۶)	۳۱ (۴۰/۷۸)	متوسط
	۱ (۵/۲۶)	۳۱ (۱۸/۳۴)	۲۰ (۲۶/۳۱)	زیاد
۰/۰۱۴	۱۱ (۵۷/۸۹)	۱۱۲ (۶۶/۲۷)	۶۳ (۸۲/۹۰)	کم
	۵ (۲۶/۳۱)	۴۴ (۲۶/۰۳)	۱۳ (۱۷/۱۰)	متوسط
	۳ (۱۵/۷۸)	۱۳ (۷/۶۹)	۰ (۰)	زیاد
۰/۱۰۸	۲ (۱۰/۵۲)	۳۸ (۲۲/۴۸)	۲۴ (۳۱/۵۷)	کم
	۱۱ (۵۷/۸۹)	۹۶ (۵۶/۸۰)	۳۷ (۴۸/۶۸)	متوسط
	۶ (۳۱/۵۷)	۳۵ (۲۰/۷۱)	۱۶ (۲۱/۰۵)	زیاد
۰/۰۲۹	۱ (۵/۲۶)	۲۷ (۱۵/۹۷)	۲۱ (۲۷/۶۳)	کم
	۱۴ (۷۳/۶۸)	۹۱ (۵۳/۸۴)	۴۴ (۵۷/۸۹)	متوسط
	۴ (۲۱/۰۵)	۵۱ (۳۰/۱۷)	۱۱ (۱۴/۴۷)	زیاد
۰/۲۰۳	۱۱ (۵۷/۸۹)	۱۲۷ (۷۵/۱۴)	۵۲ (۶۸/۴۲)	کم
	۷ (۳۶/۸۴)	۳۲ (۱۸/۹۳)	۱۹ (۲۵/۰۰)	متوسط
	۱ (۵/۲۶)	۱۰ (۵/۹۲)	۵ (۶/۵۷)	زیاد
۰/۰۱۸	۲ (۱۰/۵۲)	۸ (۴/۷۳)	۰ (۰)	کم
	۷ (۳۶/۸۴)	۶۵ (۳۸/۴۶)	۱۹ (۲۵/۰۰)	متوسط
	۱۰ (۵۲/۶۳)	۹۶ (۵۶/۸۱)	۵۷ (۷۵/۰۰)	زیاد

بحث

مطالعه حاضر، عامل خطر نگرش نسبت به مصرف مواد، ارتباط معنی‌داری با جنسیت نداشت، ولی در مطالعه گلپایگانی و خادمی اشکدری (۲۴)، حبیبی و همکاران (۱۲) و محمدپور اصل و همکاران (۱۴)، بین عامل خطر نگرش نسبت به مصرف مواد، ارتباط معنی‌داری وجود داشت. همچنین، کنترل تکانه‌ها به‌عنوان یکی از عوامل پیش‌بینی‌کننده سوء مصرف مواد اعتیادآور در بین دانش‌آموزان در مطالعه حبیبی و همکاران در پسران، به‌طور معنی‌داری بیشتر از دختران بود (۱۲)، اما در این مطالعه ارتباط آن با جنسیت معنی‌دار نبود.

نتیجه‌گیری

با توجه به این نتایج، به نظر می‌رسد مسئولین ذی‌ربط باید در برنامه‌های پیشگیری از اعتیاد در زمینه عامل هیجان‌خواهی، حساسیت به اضطراب، فضای نامناسب روانی - اجتماعی مدرسه، تکانشگری و فقدان نظارت والدین در نوجوانان شهر شاهرود، توجه بیشتری مبذول نمایند و به‌علاوه، در مورد دختران بر موضوع نظارت والدینی، مداخلات آموزشی بیشتری صورت گیرد. همچنین در مورد عوامل خطر احساس تعهد به مدرسه و کمبود مهارت‌های اجتماعی باید توجه بیشتری داشته باشند و به‌خصوص، در زمینه مهارت‌های اجتماعی بر دختران تأکید بیشتری شود. در مطالعه حاضر بر مبنای نتایج به‌دست‌آمده از وضعیت خطر در دختران و پسران و تفاوت‌های مهم، طراحی آموزشی پیشنهادی برای دانش‌آموزان، والدین آنها و مسئولین دبیرستان‌های دوره دوم صورت گرفت که در مطالعات دیگر مشاهده نشد و به شرح زیر ارائه گردید.

جلسات آموزشی در مدارس

جلسات آموزشی عمومی برای والدین و مسئولین مدرسه همه مدارس به شرح زیر می‌باشد:

۱- یک جلسه آموزشی برای والدین دانش‌آموزان دختر دبیرستان دوره دوم در مورد شیوه صحیح نظارت بر دانش‌آموزان و نقش آن در پیشگیری از اعتیاد؛

۲- یک جلسه آموزشی برای مسئولین مدارس در مورد ایجاد محیطی سالم و جذاب برای ایجاد تعهد به مدرسه در دانش‌آموزان و نقش آن در پیشگیری از اعتیاد؛

یافته‌های این مطالعه نشان داد در مورد برخی عوامل خطر، دانش‌آموزان وضعیت نگران‌کننده‌تری دارند مثلاً از نظر عوامل خطر فقدان نظارت والدین و احساس تعهد پایین به مدرسه، در گروه پرخطر قرار می‌گیرند. در سایر مطالعات، نوجوانان از نظر برخی دیگر از این عوامل، میزان خطر بیشتری داشتند مثلاً در مطالعه حبیبی و همکاران عوامل خطر بی‌نظمی اجتماعی درک‌شده، فقدان نظارت خانواده و کنترل تکانه‌ها (۱۲)، در مطالعه خوشایبی و همکاران، عامل خطر فقدان نظارت والدین (۲۲) و در مطالعه مظفر و همکاران نیز بی‌نظمی اجتماعی درک‌شده از عوامل خطر مهم شناسایی شدند (۲۳). همچنین این پژوهش، مشابه برخی دیگر مطالعات نشان داد جنسیت با برخی عوامل خطر ابتلا به اعتیاد، ارتباط معنی‌داری دارد. برخی مواقع، یافته‌های مطالعات مختلف در مورد چگونگی ارتباط جنسیت با عوامل خطر و به عبارتی، تفاوت آسیب‌پذیری دختران و پسران نسبت به اعتیاد، متفاوت است. از جمله دلایل اختلاف در نتایج این‌گونه مطالعات می‌توان به تفاوت‌های فرهنگی و نیز فضای اجتماعی مدارس در کشورها یا شهرهای مختلف اشاره کرد، مثلاً در مطالعه حاضر، ارتباط حساسیت به اضطراب با جنسیت که در بین دختران بیش از پسران بود، با مطالعات مشابه همخوانی داشت (۱۱، ۲۴)، همچنین ارتباط وضعیت عامل خطر تکانشگری با جنسیت (در دختران بیشتر از پسران) با مطالعه Monshouer و همکاران همخوانی داشت (۱۷). در مطالعه حاضر برخلاف انتظار، کمبود مهارت‌های اجتماعی در بین دختران بیش از پسران بود که مشابه مطالعه حبیبی و همکاران (۱۲) می‌باشد. در این مطالعه ارتباط عامل خطر بی‌نظمی اجتماعی درک‌شده با جنسیت در بین پسران بیش از دختران بود که با نتایج مطالعات مشابه (۱۱، ۱۲، ۱۴)، همخوانی داشت. همچنین در این مطالعه عامل خطر فقدان نظارت والدین، در بین دختران، به‌طور معنی‌داری بیش از پسران گزارش شد که در مطالعات مشابه چنین نتیجه‌ای مشاهده نشد، این یافته کمی غیرمنتظره بود و می‌بایست در این زمینه تحقیق بیشتری انجام گیرد. در پژوهش حاضر سایر عوامل خطر مورد بررسی، ارتباط معنی‌داری با جنسیت نشان ندادند که در مطالعات مشابه تفاوت‌هایی در این زمینه مشاهده گردید، به‌عنوان مثال در

۲- حداقل یک جلسه آموزشی در مورد راهکارهای مقابله با تکانشگری برای همه دانش‌آموزان دختر در مقاطع مختلف دبیرستان دوره دوم؛
 ۳- حداقل یک جلسه آموزشی در مورد آشنایی با مهارت‌های اجتماعی برای دانش‌آموزان دختر در سال سوم و چهارم دبیرستان، دوره دوم.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد آموزش بهداشت دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی می‌باشد و نویسندگان مقاله بدین وسیله از تمامی اساتید و بزرگوارانی که در انجام این پژوهش همکاری داشته‌اند کمال تشکر را دارند، همچنین از اداره کل آموزش و پرورش استان سمنان و شهرستان شاهرود که در انجام این پژوهش همکاری‌های لازم را داشته‌اند تشکر و سپاسگزاری فراوان داریم.

جلسات آموزشی عمومی پیشنهادی برای دانش‌آموزان دختر و پسر در مقاطع مختلف به شرح زیر می‌باشد:
 ۱- حداقل یک جلسه آموزشی در مورد انواع مواد اعتیادآور در دبیرستان‌های دوره دوم دخترانه و پسرانه؛
 ۲- حداقل یک جلسه آموزشی در مورد علل، عوارض و خطرات سوء مصرف مواد اعتیادآور در دبیرستان‌های دوره دوم دخترانه و پسرانه؛

۳- حداقل یک جلسه آموزشی در مورد مضرات مصرف قلیان در سال سوم و چهارم دبیرستان، دوره دوم دخترانه و پسرانه.

آموزش‌های اختصاصی برای مدارس پسرانه

حداقل یک جلسه آموزشی در مورد راههای غلبه بر ناامیدی برای همه دانش‌آموزان پسر در سال سوم و چهارم دبیرستان، دوره دوم؛

آموزش‌های اختصاصی برای مدارس دخترانه

۱- حداقل یک جلسه آموزشی در مورد مهارت غلبه بر استرس و اضطراب برای همه دانش‌آموزان دختر در مقاطع مختلف دبیرستان، دوره دوم؛

References:

1. WHO. Assessment of prevention and treatment systems for substance use disorders. World Health Organization; 2013. Available From: http://www.who.int/substance_abuse/activities/saims/en/index.html. Accessed March 5, 2013.
2. WHO. Substance Abuse; 2013. Available From: http://www.who.int/topics/substance_abuse/en. Accessed July 10, 2013.
3. PAHO. Why does the problem of drug consumption continue to grow in the americas. Pan American Health Organization; 2002. Available From: <http://www1.paho.org/spanish/dpi/100/100feature24.htm>. Accessed July 18, 2013.
4. United States Department of Justice. Drug enforcement administration demand reduction programs. Drug Prevention 4 Teens; 2008. p. 15. Available From: <http://www.justice.gov/dea/pr/multimedia-library/publications/prevention4teens.pdf>. Accessed July 10, 2013.
5. Iran Drug Control Headquarters. Interview of interior minister. Iran Drug Control Headquarters; 2013. [Persian] Available From: http://www.dchq.ir/index.php?option=com_content&view=article&id=2799:46&catid=90:2012-05-22-13-28-32&Itemid=5512. Accessed July 20, 2013.
6. UNODC. A participatory handbook for youth drug abuse prevention programmers: A guide for development and improvement. New York: United Nation; 2002. p. 11-16.
7. UNODC. UNODC Publishes international standards on drug use prevention. New York: United Nations Office on Drugs and Crime; 2013.
8. UNODC. Drug prevention and health. New York: United Nations Office on Drugs and Crime; 2013.
9. UNODC. Cannabis a short review. New York: United Nations Office on Drugs and Crime; 2012. p. 14.

10. Mohammadkhani Sh. Prevalence of cigarette smoking, Alcohol drinking and illegal drugs use among iranian adolescents. *J Kerman Univ Med Sci* 2011;19(1):32-48. [Full Text in Persian]
11. Asoode M. The social causes of drug abuse among young boys Birjand city. Provincial Conference on Primary Prevention of Addiction. South Khorasan Province; 2010. p. 17-24. [Text in Persian]
12. Habibi M, Besharat MA, Bahrami-Ehsan H, Rostami R, Ferrer-Wrder. Predicting substance use in adolescents according to risk and protective factors preventing individual, family, peers and location. *J Clin Psychol* 2012;4(1):43-54. [Full Text in Persian]
13. Tavousi M, Montazeri A, Taremi F, Hajizade E, Hidarnia A. Factors associated with substance abuse in adolescents by using the theory of planned behavior. *Social Welfare Q* 2012;12(44):93-109. [Full Text in Persian]
14. Mohammadpourasl A, Rostami F, Fakhari A. The incidence rate of illicit drug use in male students of Tabriz high schools. *Adv Cogn Sci* 2008;10(1):58-67. [Full Text in Persian]
15. Gerra G, Angioni L, Zaimovic A, Moi G, Bussandri M, Bertacca S, et al. Substance use among high school students: Relationships with temperament, personality traits, and parental care perception. *Subst Use Misuse* 2004;39(2):345-67.
16. Plüddeman A, Flisher AJ, McKetin R, Parry C, Lombard C. Methamphetamine use, aggressive behavior and other mental health issues among high-school students In Cape Town, South Africa. *Drug Alcohol Depend* 2010;109(1-3):14-19.
17. Monshouwer K, VAN Dorsselaer S, Verdurmen J, Terbogt T, De Graff R. Cannabis use and mental health in secondary school children findings from a dutch survey. *Br J Psychiatry* 2006;188:148-53.
18. Rekve R, Lindbaek M. Drug abuse among high school students in Hamar in 1999. *Tidsskr Nor Laegeforen* 2002;122(25):2448-51.
19. Tsering D, Pal R, Dasgupta A. Substance use among adolescent high school students in India: A survey of knowledge, attitude, and opinion. *J Pharm Bioallied* 2010;2(2):137-40.
20. Ghavidel N, Kharmanbiz A, Asadi A, Ahmadi R. Investigation of substance use prevalence and the interrelated factors involved through third-year high school students in Nazarabad city from January 2008 to June 2008. *Razi J Med Sci* 2012;19(97):29-37. [Full Text in Persian]
21. Ebadzade S. Study of addiction young family (Tabriz). Collection of 30th Congress of the Province of Primary Prevention of Addiction. East Azarbaijan; November 2011. p. 2-4. [Text in Persian]
22. Khushabi K, Moradi Sh, Habibi M. Risk and protective factors of drug abuse in high school students. *Iran J Psychiatry Clin Psychol* 2011;17(4):313-23. [Full Text in Persian]
23. Mozaffar H, Zakariaei M, Sabeti M. Cultural anomie and addiction among youth 13-28 years in Tehran. *Social Science Study* 2010;3(4):33-54. [Full Text in Persian]
24. Golpaigani F, Khademi Ashkezeri M. The relationship of commitment to school, attitude to drug consumption in students. *J Stud Subs Abuse Addic* 2012;6(22):67-77. [Full Text in Persian]

Assessment of the Risk Factors of Drug Abuse among the Students of Second Course of High School in Shahroud City in 2013-2014 School Year, Iran

Majid Parnianfar¹, Yadallah Mehrabi², Nastaran Keshavarz Mohammadi^{3*}, Shahram Mohammadkhani⁴

¹Education & Training Administration, Shahroud, Iran.

²Department of Statistics, Faculty of Health, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

³Department of Public Health, Faculty of Health, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

⁴Department of Clinical Psychology, Faculty of psychology, Kharazmi University of Tehran, Tehran, Iran.

***Corresponding Author:**
Nastarn Keshavarz Mohammadi, Department of Public Health, Faculty of Health, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Email:
n_keshavars@yahoo.com

Received: 29 Jun, 2015

Accepted: 29 Sep, 2015

Abstract

Background and Objectives: High prevalence of drug abuse in the Society and its associated health-social problems presents a significant and important challenge to health care systems and large communities. This study aimed to assess risk factors of drug abuse in the students of second course of high school in Shahroud city.

Methods: The present study was performed as a descriptive cross-sectional study on 460 students of second course of high school in Shahroud city (2013-2014 school years). Schools were selected randomly and samples were selected using systematic random sampling from each school. Data collection was carried out using valid and reliable questionnaires of risk and protective factors for adolescent drug abuse and also national-level standardized questionnaire of prevalence of risky behaviors. Data were analyzed by Chi-square test.

Results: In this study, of 12 studied risk factors, students were assigned to high risk group in terms of 2 risk factors; medium risk group in terms of 5 risk factors; and low risk group in terms of other factors. There was significant relationship between gender and some risk factors, including sensitivity to anxiety, lack of parental supervision, perceived social disorder, impulsivity, and lack of social skills.

Conclusion: According to the results of this study, prevention programs for drug addiction in adolescent, should be based on the status of the risk factors in each part of the community and also gender differences in terms of vulnerability to various risk factors.

Keywords: Risk factor; Students; Drug abuse-caused disorders.